

Vammaisoikeuden webinaari: Kohti yksilöllisempää asumisen tukea

Kehitysvammaisten Tukiliitto

Tukiliiton oikeuksienvalvonta

- Lakimies Tanja Salisma, OTK
- Vammaispalvelujen asiantuntija Anne Saarinen, HTM
- Lakimies (sij.) Taina Kølhi, VTM, ON
- Valtakunnallinen vaikuttamis- ja verkostotyö
- Lakineuvonta puhelimitse 040 177 3 771
ma ja to klo 10-14, ti ja ke klo 12-15
- Lakineuvonta sähköpostilla
lakineuvonta@tukiliitto.fi
- <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/>

Kehitysvammaisten ihmisten asumispalvelujen taustaa

- Vahva laitosasumisen perinne.
- Kehas-ohjelman tavoite vuonna 2020 yksikään kehitysvammaisen henkilö ei enää asu laitoksessa vähensi laitosasumista, mutta syntyi uuslaitoksia.
- Laitospurusta huolimatta avohuollon palvelut osin eriyttävät muun yhteisön asumisesta, palvelurakenteet ohjaavat asumista yksilöllisen tuen sijaan.
- Pula vaativan tuen asumisen palveluista ja lasten asumisen tuen palveluista
- Laadun ja kilpailutuksen haasteet

YK:n vammaissopimus 19 artikla Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä 1/3

- Vammaisen henkilön oikeus valita asuinpaikkansa ja se, missä ja kenen kanssa haluaa asua (19 a art.)
- Oltava valittavissa kotiin annettavia palveluita, asumispalveluita ja tukipalveluita, ml. henkilökohtainen apu (19 b art.)
- Kaikille sopiva suunnittelu eli yleiset palvelut yhdenvertaisesti vammaisten henkilöiden saatavissa heidän tarpeitaan vastaavina (19 c art.) + mukautukset

YK:n vammaissopimus 19 artikla Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä (2/3)

- Kaikilla vammaisilla henkilöillä tuentarpeesta ja toimintakyvystä riippumatta oikeus:
 - päättää päivittäisistä aikatauluistaan, rutiineistaan ja elämisen tavoistaan
 - valita tarpeidensa ja mieltymystensä mukaiset yksilölliset tukipalvelut ja saada tukea palveluiden käyttämiseen
 - vammaisilla lapsilla on oikeus kasvaa perheensä kanssa omassa kodissaan

YK:n vammaissopimus 19 artikla Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä (3/3)

- Sopimusvaltioiden velvollisuus aktiivisesti kehittää palveluitaan tukemaan osallisuutta ja kieltä heikentää palveluita
- Laitosmaisten asumispalveluiden lakkauttaminen
- YK:n CRPD-komitea, yleiskommentti nro 5 konkretisoi ja ohjaa art. 19 soveltamista
- [YK:n yleiskommentti nro 5 eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä.pdf](#)

YK:n vammaiskomitean 7.4.2022 julkaistu ratkaisu

- Vammaiskomitea katsoi, että itsenäisen asumisen tueksi tarvittun henkilökohtaisen avun epääminen oli vammaissopimuksen 19 ja 5 artiklojen vastaista (ainakin kun mitään muutakaan palvelua tällaisen asumisen mahdollistamiseksi ei ollut tarjottu); ks. tarkemmin täältä: <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/oppaat-ja-materiaalit/lakimies-vastaa/lakimies-vastaa-onko-henkilokohtaisen-avun-voimavararajaus-ykn-vammaissopimuksen-vastainen/>
- Komitea katsoi voimavaraedellytyksen syrjivän kehitysvammaisia henkilöitä, jotka tarvitsevat tukea päätöksenteossa, ja edellytti vammaispalvelulain muuttamista niin, ettei se enää estä heidän itsenäistä elämäänsä
- Suomen tulee raportoida vammaiskomitealle 6 kuukauden sisällä toimenpiteistä, joihin se on komitean ratkaisun johdosta ryhtynyt
- Huom! Jo nykyistä lainsäädäntöä tulee tulkita ja soveltaa niin, että se on sopusoinnussa vammaissopimuksen kanssa: voimavarattomienkin ihmisten tulee voida saada asumisen tuki (24/7 asti) itse valittuun kotiin sekä tarvittavaa apua esim. vapaa-ajalle osallisuuden tueksi

Nykyinen vammaislainsäädäntö ja asuminen (1/4)

- Sosiaalihuollon yleislainsäädäntö (SHL, asiakaslaki), vammaissopimus, ihmisoikeussopimukset, PL, YVL
- **Sosiaalihuollon asiakaslaki (812/2000):**
- asiakkaan edun ja tarpeiden (4 §) mukaiset ratkaisut (lainvalinta, palvelujen järjestämistapa ja sisältö)
- erityisesti lapsen etu (10 §)
- **Sosiaalihuoltolaki (SHL, 1301/2014):**
- yleislakina ensisijainen, mutta jos asiasta säädetty useassa laissa, on sovellettava asiakkaan etua toteuttavia säännöksiä (4 §), lapsen etu (5 §)
- erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan etu (4 §)

Nykyinen vammaislainsäädäntö ja asuminen (2/4)

- **Sosiaalihuoltolaki (SHL 1301/2014):**
- palvelut ensisijaisesti omaan kotiin (21 §)
- tuettu asuminen, palveluasuminen, tehostettu palveluasuminen (21 §)
- jos vammaisen henkilö ei saa riittäviä ja sopivia palveluja muun lain perusteella -> tulee järjestää VPL:n mukaisesti (VPL 4 §)
- **Vammaispalvelulaki (VPL 380/1987):**
- vaikeavammaisen henkilön **subjektiivinen oikeus** palveluasumiseen VPL 8 § perusteella; sisältöä ja myöntämisedellytyksiä tarkennetaan VPA:ssa

Nykyinen vammaislainsäädäntö ja asuminen 3/4

- **Vammaispalveluasetus (VPA 759/1987) 10 ja 11 §**
- asunto ja asumiseen liittyvät jokapäiväiselle suoriutumiselle välttämättömät palvelut (mm. avustaminen liikkumisessa, pukeutumisessa, hygieniassa, siivoamisessa, ruokataloudessa)
- vamman vuoksi tarvittavat asunnon muutostyöt ja asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet (VPL 9 §, VPA 12 ja 13 §)
- **Kehitysvammalaki (KVL 519/1977) 2 § 4 kohta**
asumisen järjestäminen - kehitysvammaisen henkilön asumisen voi järjestää VPL:n perusteella, jos sen mukaiset palvelut ovat riittäviä, sopivia ja henkilön edun mukaisia, muuten sovelletaan KVL:a
- KVL sovelletaan myös jos henkilö ei täytä VPL:n edellytyksiä - **KVL ei edellytä vaikeavammaisuutta**

Nykyinen vammaislainsäädäntö ja asuminen (4/4)

- **Palveluasuminen voidaan järjestää omaan kotiin**
- KHO:n oikeuskäytännössä ei tällöin ole edellytetty voimavararajauksen täyttymistä, vaikka järjestämistapana olisi henkilökohtainen apu (**palveluasumisessa ei ole voimavararajausta**)
- **Erityislait (VPL, KVL) asiakkaan edun mukaisia** myös, koska niiden perusteella myönnetyt palvelut maksuttomia
- Maksuttomuuden merkitys koko elämänsä minimisosiaaliturvan varassa oleville henkilöille

Asumisen pykälät uudistuvassa vammaispalvelulaissa

- Vammaislainsäädännön uudistus on ollut suunnitteilla pitkään: tarkoituksena on säätää nykyisten kehitysvammalain ja vammaispalvelulain tilalle uusi vammaispalvelulaki (VPL)
- Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellusta ”Valas III:sta” oli helmi-huhtikuussa lausuntokierros, jonka pohjalta ehdotukseen tehdään nyt tarvittavia muutoksia
- Tarkoitus on, että syyskuussa annettaisiin hallituksen esitys eduskunnalle, ja uusi VPL tulisi **voimaan 1.1.2023**
- Asumiseen liittyvät erityisesti ehdotuksen pykälät asumisen tuesta, lapsen asumisen tuesta ja esteettömän asumisen tuesta sekä asiakasmaksulakiin VPL:n mukaisen asumisen tuen maksuista otettavat säännökset

Asumisen tuki uudistuvassa VPL:ssa

- Asumisen tuesta lakiin kaavaillun pykälän mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee välttämättä ja toistuvasti apua tai tukea päivittäisissä toimissa
- Palvelun sisältöä on tarkoitus tarkentaa pykälässä: apua ja tukea päivittäisten toimien lisäksi mm. vuorovaikutuksessa ja osallisuudessa niin, että turvataan itsemääräämisoikeus ja yksityisyys
- Osana asumisen tukea voidaan tarvittaessa järjestää terveydenhuoltolain perusteella terveyspalveluja kotiin ja muiden lakien perusteella järjestettäviä palveluita (yksilöllinen palvelukokonaisuus)
- Asumisen tuki toteutettaisiin ensisijaisesti vammaisen henkilön toivomalla toteuttamistavalla, mutta hyvinvointialue tekisi joka tapauksessa toteuttamistavasta ammatillisen arvion

Lapsen asumisen tuki uudistuvassa VPL:ssa

- Tällä hetkellä vammaislainsäädännössä ei ole nimenomaisia säännöksiä lapsen vammansa vuoksi tarvitsemasta kodin ulkopuolisesta asumisesta, vaan siihen sovelletaan VPL:n ja KVL:n yleisiä asumisen palveluita koskevia säännöksiä
- Käytännössä nykyään vammaisen lapsen kodin ulkopuolinen asuminen järjestetään (virheellisesti) usein silloinkin lastensuojelulain perusteella, kun tarve palvelulle perustuu puhtaasti lapsen vammaan, eivätkä LSL:n huostaanoton ja sijaishuollon edellytykset siten täyty
- Uuteen VPL:iin on suunnitteilla ottaa lapsen asumisen tuesta oma pykälänsä, jonka mukaan aina ensisijaisesti tuettaisiin lapselle ja perheelle järjestettävällä yksilöllisellä avulla ja tuella lapsen asumista oman perheensä kanssa, ja jos se ei tällaisesta avusta ja tuesta huolimatta ole mahdollista, järjestettäisiin kodin ulkopuolinen asuminen vammaispalveluna (elleivät lastensuojelulain mukaiset huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen edellytykset täyty)
- VPL:n mukainen lapsen kodin ulkopuolinen asuminen järjestetään huoltajan hakemuksesta perhehoitona tai enintään seitsemän lapsen pienryhmäkodissa

Esteettömän asumisen tuki uudistuvassa VPL:ssa

- Vastaisi pitkälti nykyisin mukaisia asunnon muutostöitä: oikeus saada kohtuullinen tuki, jos tarvitsee sitä välttämättä voidakseen asua omassa kodissaan
- Saisi subjektiivisena oikeutena lapsenhuoltolain mukaisissa vuoroasumistilanteissa kummankin vanhemman kotiin
- Järjestettäisiin asumisyksikössä sijaitsevaan asuntoon vain erityisen painavasta syystä (lähinnä vain kalliit erityisjärjestelyt, jotka tarpeen vain yksittäiselle asiakkaalle)
- Jos vammaisen henkilö toteuttaisi itse esteettömän asumisen, hyvinvointialueen olisi pyynnöstä suunnitelman saatuaan annettava hänelle ilman aiheetonta viivytystä arvio korvattavista kohtuullisista kustannuksista, ja korvausta kustannuksista olisi haettava kuuden kuukauden kuluessa niiden syntymisestä

Muutostarpeita Valakseen 1/2

- Suurinta huolta herättää asumisen tuen pykälä: turvaako se riittävän selvästi myös vahvaa (24/7 asti) tukea tarvitseville esim. vaikeammin kehitysvammaisille tai autismikirjolla oleville ihmisille oikeuden saada asumisen tuki omaan itse valittuun asuntoon? Vrt. vammaissopimuksen 19 artikla, tuore YK:n vammaiskomitean ratkaisu ja HE 159/2018 vp, jonka mukaan asumisen tuki olisi tullut järjestää ensisijaisesti vammaisen henkilön itse valitsemaan asuntoon
- Asumisen tuen pykälän ja perusteluiden tulee vahvemmin heijastaa sitä, että kyse on kokonaisvaltaisesti ihmisen yksilöllistä ja omannäköistä elämää tukevasta palvelusta, eikä usein nykyään käytännössä toteutuvasta lähinnä säilyttävästä ja perushoivaa tarjoavasta palvelusta
- Toisaalta tulee olla oikeus saada myös muut tarvittavat palvelut, kuten henkilökohtaista apua (tai erityistä osallisuuden tukea) vapaa-ajalle sekä päivätoimintaa ja/tai työllistymistä edistävää toimintaa

Muutostarpeita Valakseen 2/2

- Vaikka on tärkeä erottaa asunto ja palvelut toisistaan, niin lainsäädännöstä tulee käydä selväksi, että tarvittaessa tulee saada apua sopivan asunnon hankkimiseen
- Lapsen asuminen kodin ulkopuolella: max. 7 lasta samassa yksikössä on usein käytännössä ihan liikaa
- Esteettömän asumisen pykäläehdotuksessa ongelmallista on, että tukea ei voisi saada perhekotiin, ja kynnyks saada sitä asumisyksikköön olisi liian korkea ("erityisen painava syy")

Uudistuva VPL: asumisen maksut

- VPL:n mukainen apu ja tuki esimerkiksi asumisessa olisi edelleen maksutonta, ja kohtuullista maksua saisi periä vain palveluun liittyvästä ylläpidosta = vammaisuudesta riippumatta aiheutuvat kustannukset (vuokra, ruoka, sähkö, vesi, pesu- ja siivousaineet ja -tarvikkeet jne.)
- Ylläpito sekä avun ja tuen maksuttomuus vaativat tarkennusta lain perusteluissa siten, että lähtökohtana olisi aina selkeästi normaalisuusperiaate (myös ateriamaksuissa, joiden osalta vammattomat ihmiset eivät yleensä maksa siitä, että joku muu valmistaa heidän kaikki ateriansa)
- Myös palveluasumisen vuokrien usein kohtuuttoman korkeaan tasoon on syytä harkita jollain tavalla puuttua
- Vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta on suunniteltu perittävän elatuslain mukaisesti määräytyvää maksua, mitä voidaan pitää kohtuuttomana (maksu olisi monille perheille huomattavasti nykyistä korkeampi ja käytännössä tarkoittaisi usein elatuksen maksamista lähes kaksinkertaisesti)

Asumisen tulevaisuutta

- Hyvinvointialueiden palvelustrategiat ym.
- Laitosasumisen purun saattaminen loppuun, palvelut itse valittuun kotiin (vrt. 19 artikla)
 - Itsemääräämisen vahvistaminen
- IOK:n itsearviointityökalun hyödyntäminen
 - <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vammaisten-henkiloiden-oikeudet/ihmisoikeuskeskuksen-tyo-vammais/pio-asumispalveluissa/>
- Valvonta (ml. omavalvonta) ja sen haasteet
 - Miten varmistetaan ihmisten hyvä kohtelu ja palvelun laadukkuus ja yksilöllisyys?

Linkkejä asumisen materiaaleihin

- **Asumisen tekoja**
<https://verneri.net/asumisen-tekoja/>
- **Oikeus omaan kotiin** <https://www.youtube.com/watch?v=aEArPH3tWW8> (Tukiliiton Youtube -video)
- **Harrin tarina**
<https://www.youtube.com/watch?v=rK2QMTNskyA> (KVPS:n Youtube -video)
- **Oikeuksienvalvonnan tuki ja neuvot** - sivusto <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/>

Kiitos!
lakineuvonta@tukiliitto.fi

